

Meddelande om de första lärdomarna från covid-19-pandemin

2020/21:FPM122

Socialdepartementet

2021-07-15

Dokumentbeteckning

COM (2021) 380 final

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, Europeiska rådet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén:
De första lärdomarna från covid-19-pandemin

Sammanfattning

Kommissionens meddelande som presenterades den 15 juni är ett svar på Europeiska rådets begäran om en rapport om lärdomar från covid-19-pandemin. Meddelandet är inriktat på några av de första lärdomarna på hälsoområdet som kommissionen menar att EU behöver agera utifrån omedelbart. Meddelandet är en interimrapport och är en grund som gör det möjligt att dra ytterligare lärdomar på längre sikt.

Kommissionens rapport utmynnar i tio tidiga lärdomar och ett antal möjliga förslag på initiativ/åtgärder för att säkra bättre beredskap framgent. En av slutsatserna är att det fanns en tydlig brist på beredskap och planering av pandemier, med få verktyg på plats för att reagera snabbt och effektivt vid utbrott av en pandemi. Detta gällde på såväl global som europeisk, nationell och lokal nivå. I meddelandet fastslår kommissionen även att det som fungerat bäst under pandemin är områden där EU arbetat tillsammans för gemensamma lösningar, t.ex. när det gäller vacciner mot covid-19, återhämtningsinvesteringar och upprätthållandet av EU:s inre marknad.

Regeringen välkomnar att ett arbete med att dra tidiga lärdomar från pandemin inleds genom detta meddelande. Det är viktigt att dra lärdomar

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

I ett uttalande från Europeiska rådets (ER) medlemmar den 26 februari uppmanades kommissionen att senast i juni 2021 lägga fram en rapport om de tidiga lärdomar som kunnat dras av covid-19 pandemin. I uttalandet uppmanades kommissionen att i sin rapport ta upp hantering av informationsutbyte, samordning, kommunikation och gemensam offentlig upphandling, samt hur tillräcklig produktionskapacitet inom EU kan säkerställas och strategiska reserver byggas upp, samtidigt som EU stöder mångfald och resiliens i de globala leveranskedjorna för läkemedel.

Kommissionens meddelande som presenterades den 15 juni 2021 är ett svar på Europeiska rådets begäran om en rapport om lärdomar från pandemin. Meddelandet hänvisar till erfarenheter av lärdomar från finanskriser och har ett fokus som ligger på hälsoberedskap och hälsorespons och tar fasta på lärdomar från pandemins tidiga skede. Meddelandet är en interimrapport och lägger grunden för att fler lärdomar kan dras framöver.

1.2 Förslagets innehåll

Kommissionen inleder meddelandet med att konstatera att uppdrag av detta slag måste börja med en kritisk granskning av vad som har gjorts, vad som har fungerat bra eller mindre bra. Vidare konstaterar kommissionen att en uppriktig bedömning är avgörande för att det ska gå att dra verkliga lärdomar på strategisk och politisk nivå. Det kan bidra till att identifiera var brister och svagheter har visat sig, var beredskaps- och insatssystem och kulturer måste förstärkas och var krislösningar kan vidareutvecklas eller göras permanenta.

Meddelandet hänvisar inledningsvis även till de åtgärder EU vidtagit under pandemin för att minska risken för en stor ekonomisk recession. Det konstateras att dessa var snabba, ändamålsenliga och väl samordnade redan från början då de byggde på erfarenheter och arrangemang för att hantera tidigare utmaningar och kriser på det ekonomiska och finansiella området. Kommissionens meddelande inriktar sig därför på beredskap och insatser på hälsoområdet i syfte att bana väg för en bättre framtid.

Mot bakgrund av detta redogör kommissionen för tio lärdomar från hälsokrisen som man menar att EU måste agera utefter:

-Lärdom 1: Snabbare upptäckt och insatser kräver bättre global övervakning och mer jämförbara och fullständiga uppgifter

Under denna lärdom föreslår kommissionen att ett nytt globalt övervakningssystem inrättas innehållande nödvändiga verktyg och en öppen miljö för att dela uppgifter i ett så tidigt skede som möjligt. Övervakningssystemet föreslås inriktas på att öka täckningen av övervakningsnätverk i de delar av världen där det finns luckor och på att göra utbytet av jämförbara uppgifter snabbare.

Vidare föreslår kommissionen att det bör inrättas ett nytt europeiskt system för insamling av pandemirelaterad information, som bygger på det befintliga systemet för tidig varning och reaktion och en uppgradering av det europeiska övervakningssystemet, för att behandla och utbyta uppgifter i realtid, och det bör också integreras i det nya globala systemet. Det bör inriktas på snabb information från medlemsstaterna, från tidiga tecken på potentiella hot till konkreta uppgifter om fall, exponering, riskfaktorer, sjukdomsutgång och hälso- och sjukvårdskapacitet.

- Lärdom 2: Tydliga och samordnade vetenskapliga rekommendationer för att underlätta beslutsfattande och kommunikation med allmänheten

Kommissionen framhåller att klyftan mellan vetenskap och beslutsfattande måste överbryggas och lyfter behovet av en officiell vetenskaplig expert på EU-nivå som kan tala direkt till allmänheten. Kommissionen föreslår därför en ny europeisk chefsepidemiolog med uppgift att föra samman ledande epidemiologer i medlemsstaterna för att ta fram evidensbaserade politiska rekommendationer åt kommissionen och fungera som en kontaktpunkt för kommunikation med allmänheten i kristider. Kommissionen föreslår att EU bör utse en chefsepidemiolog och inrätta motsvarande styrningsstruktur före slutet av 2021.

-Lärdom 3: Beredskap kräver kontinuerliga investeringar, granskningar och utvärderingar

Under denna lärdom lyfter kommissionen att ett nytt, systematiskt tillvägagångssätt för beredskap krävs för att dra lärdomar av pandemin. Det första steget är att öka investeringarna, till exempel genom öronmärkta beredskapsmedel för stöd till initiativ som beredskapslager på nationell nivå

och EU-nivå. Regelbundna granskningar och revisioner bör genomföras för att se till att nya hot, utvecklingar och risker hanteras och att det finns kapacitet att genomföra beredskapsplanerna om det skulle behövas.

För att stödja detta avser kommissionen ta fram en årlig rapport om beredskapsnivån som ska visa det övergripande förändrade risklandskapet i Europa och beredskapsnivån.

-Lärdom 4: Det måste finnas befintliga krisverktyg som snabbt och lätt kan aktiveras

Under denna lärdom pekar kommissionen på att pandemin framhävt vikten av att ha snabba, fungerande och flexibla tillfälliga och exceptionella åtgärder som är redo att aktiveras, så att EU kan reagera så snart det behövs. Därför föreslås att en ram bör inrättas för aktivering av ett europeiskt krisverktyg till följd av pandemi och en verktygslåda för krissituationer. Det avser bland annat exceptionella verktyg i fråga om finansiering och informationsutbyte.

- Lärdom 5: Samordnade åtgärder bör bli en reflex i Europa

Under denna lärdom menar kommissionen att bättre samordning och arbetsmetoder krävs mellan varje institutions huvudansvariga kontaktgrupp eller enhet som ska sättas in vid en kris. Vidare önskar kommissionen se att lagstiftningspaketet om den europeiska hälsounionen bör antas skyndsamt – före årets slut.

- Lärdom 6: Stärkta offentlig-privata partnerskap och starkare leveranskedjor behövs för livsviktig utrustning och läkemedel

Här lyfter kommissionen fram det enorma tryck som globala leveranskedjor utsattes för under pandemin då efterfrågan på viktiga produkter som läkemedel, respiratorer och munskydd kraftigt ökade. Konkurrens om produkter ledde till brister och ojämlikheter, vilket skapade stora hinder för planeringen av effektiva insatser när viruset spred sig. EU vidtog en rad åtgärder för att ta itu med de sårbarheter som uppstod i samband med detta, men kommissionen lyfter även den enorma kunskapsluckan som blottades i början av pandemin när det gällde tillverkningskapacitet och potentiell nationell efterfrågan, samt det stora beroendet av fungerande globala leveranskedjor.

Mot bakgrund av detta föreslår kommissionen att den nya myndigheten för beredskap och insatser vid hälsokriser (Health Emergency Preparedness and Response Authority, Hera) bör vara i drift i början av 2022. Därtill föreslås att viktiga hälsoprojekt av gemensamt europeiskt intresse bör inledas så snart som möjligt för att möjliggöra banbrytande innovation och öka resiliensen på hälso- och läkemedelsområdet.

- **Lärdom 7:** Att hela Europa omfattas är viktigt för snabbare, bredare och effektivare klinisk forskning

Kommissionen lyfter att risken för virusvarianter utgör den största utmaningen när det gäller att få slut på pandemin i Europa, därmed har större och mer samordnade kliniska prövningar blivit allt viktigare på kort till medellång sikt. Kommissionen menar därför att en permanent storskalig, flexibel och resursstark plattform för kliniska multicenterprövningar skulle bidra till en mer strukturerad strategi för kliniska prövningar i EU inför framtida kriser och föreslår att en sådan inrättas.

- **Lärdom 8:** Förmågan att hantera en pandemi är beroende av kontinuerliga och ökade investeringar i hälso- och sjukvårdssystemen

Kommissionen pekar på de strukturella svagheter i medlemsstaternas hälso- och sjukvårdssystem som avslöjades under pandemin och menar att mer måste göras för att öka resiliensen hos hälso- och sjukvårdssystemen i Europa samt bättre integrera hälso- och sjukvårdstjänster och åtgärder för förebyggande och beredskap på folkhälsoområdet. Kommissionen föreslår därför att medlemsstaterna kan ges stöd för att stärka hälso- och sjukvårdssystemens resiliens över lag, som en del av investeringarna för återhämtning och resiliens.

- **Lärdom 9:** Pandemiberedskap och pandemiinsatser är en global prioritering för Europa

Kommissionen menar att de samordnade insatser EU vidtagit, framför allt via Team Europe-strategin, har gjort att EU i många avseenden har gått i täten för de internationella insatser som gjorts för att bekämpa pandemin. Utöver stöd till inrättandet av Covax har EU även haft en ledande roll i att hålla leveranskedjor och handeln öppna, då runt hälften av alla vaccindoser som produceras i EU exporteras.

Samtidigt menar kommissionen att pandemin avslöjat brister i det internationella systemet och det globala samarbetet, vilket visar att den globala hälsosäkerhetsstrukturen behöver förbättras. Mot bakgrund av detta föreslår kommissionen att EU bör fortsätta att leda de globala pandemiinsatserna som Team Europe, genom Covax, vaccindelning och exportöppenhet. Kommissionen menar också att EU bör förbättra den globala hälsosäkerhetsstrukturen genom att leda arbetet med att stärka WHO samt att partnerskap för pandemiberedskap med viktiga partner bör utvecklas.

- Lärdom 10: En mer samordnad och väl utarbetad strategi för att bekämpa felaktig och vilseledande information bör tas fram

Under denna lärdom lyfter kommissionen den felaktiga och vilseledande information som spridits redan från pandemins början, som understrukt den redan svåra utmaningen med kommunikation, när den använts för att sprida farliga missuppfattningar, uppmuntra till vaccinationsmotstånd och öka den allmänna oron och polariseringen genom konspirationsteorier.

Kommissionen framhåller vikten av att alla centrala aktörer deltar i arbetet för att motverka spridning av desinformation, inklusive plattformar, annonsörer och medier, och att full hänsyn tas till behovet att skydda de grundläggande rättigheterna, t.ex. yttrandefriheten. I ljuset av detta föreslås att samordningen bör förbättras för att upptäcka och bekämpa felaktig information på EU-nivå.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet innehåller inget förslag till lagstiftning eller reglering och förutses därför inte ha någon påverkan på svenska regler

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Meddelandet innehåller inga tvingande åtgärder för medlemsstaterna. De budgetära konsekvenser som kan uppstå av åtgärder som rekommenderas hanteras inom ordinarie budgetprocesser.

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar att kommissionen har presenterat ett meddelande om tidiga lärdomar från pandemin. Det är viktigt att EU drar lärdom av covid-19-pandemin i syfte att stå bättre rustade inför framtida kriser och gränsöverskridande hälsohot. Regeringen anser att en viktig lärdom från pandemin är vikten av att säkerställa att grundläggande EU-regelverk, som den inre marknadens funktionssätt, upprätthålls även när samhället utsätts för prövningar.

Regeringen anser vidare att det är viktigt att nya strukturer och initiativ som föreslås fyller en tydlig funktion och bidrar till synergier med redan existerande eller pågående processer i syfte att stärka EU:s krisberedskap. Det är även av vikt att medlemsstaternas nationella kompetens på hälsoområdet respekteras och att EU fortsatt har en samordnande och stödjande funktion.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Vid Europeiska rådets möte den 24–25 juni 2021 diskuterades de första lärdomar som kan dras av pandemin med utgångspunkt i kommissionens rapport. Medlemsstaterna uppmanade det tillträdande slovenska EU-ordförandeskapet att ta vidare arbetet i rådet i syfte att stärka kollektiv beredskap, insatsförmåga och resiliens vid framtida kriser, samt att skydda den inre marknadens funktion.

Medlemsstaternas ståndpunkter avseende enskilda förslag/initiativ som presenterats i kommissionens rapport är inte kända.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Meddelandet presenterades för Europaparlamentets utskott för miljö, folkhälsa och livsmedelssäkerhet den 28 juni. Institutionernas ståndpunkter är inte kända.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Meddelandet har inte remitterats.

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Då meddelandet inte innehåller något förslag till reglering eller lagstiftning hänvisas inte till någon rättslig grund.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Meddelandet åtföljs inte av någon subsidiaritets- eller proportionalitetsanalys. Meddelandet åtföljs inte heller av någon jämförbarhetsanalys.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Kommissionens meddelande låg till grund för diskussion vid Europeiska rådets möte i juni. Därefter väntas rapporten läggas fram för Europaparlamentet och följas upp av kommissionen med konkreta resultat under andra halvåret 2021.

4.2 Fackuttryck/termer